

ghetto nuovo a *ghetto vecchio*. Slovo *ghetto* se pak z italského rozšířilo i do jiných jazyků. Židé se u nás přibližně až do 19. století nemohli usadit mimo svou čtvrť. Přes den se mohli pohybovat po městě a vykonávat zde svá povolání, na noc se ale museli vracet zpět. Během holocaustu se slovem *ghetto* označovaly pracovní tábory zřizované nacisty, a proto má toto slovo dnes negativní význam.

Ve východní části Evropy, tj. na Ukrajině, v Polsku, v Litvě a Bělorusku, se židovské čtvrtě označovaly v 19. a počátkem 20. století slovem *štetl*. V jazyce jidiš, kterým židé v minulosti mluvili a který se dost podobá němčině, to znamená městečko. Jidiš patří k západogermánským jazykům a slovo *štetl* je odvozeno od slova *Städtle*, zdrobněliny slova *Stadt* (město), které se používá v jihoněmeckých dialektech. Židovské obyvatelstvo žilo ve štetlech zcela odděleně od většinového obyvatelstva, mluvilo se tam jazykem jidiš, vyznával se chasidský judaismus, tedy konzervativní forma náboženství, a hlavně tam vládla velká chudoba. Ke známým štetlům patřily ty v běloruském městě Vitebsk, ukrajinském Černigově a v polských městech Białystok, Tarnow a Sandoměř. V průběhu druhé světové války byly všechny štetle v zemích východní Evropy zničeny.

Bazilika sv. Prokopa

Další pamětihodnost města stojí na malém kopci nad řekou nedaleko židovské čtvrti. Je jí bazilika sv. Prokopa, která byla postavena v někdejší klášteře v letech 1240–1260. Je vynikajícím příkladem stavby doznívajícího románského stylu s prvky nového gotického stylu. Bazilika je vzácná právě tím, že reprezentuje přechod mezi románským stylem a gotikou. Podobných staveb se v Evropě mnoho nezachovalo a to dělá třebskou baziliku vzácnou. Pod třílodním

kostelem se nachází jedinečná **krypta**, která připomíná francouzskou románskou baziliku. Nedaleko baziliky se nachází **renesanční zámek**, jenž vznikl přestavbou původního kláštera, který byl zrušen již koncem 15. století. Zámek byl postaven pro rodinu Pernštejnů v 17. století. Dnes se v zámku nachází muzeum.

Portál baziliky sv. Prokopa

Interiér baziliky

Krypta pod kostelem

Žďár nad Sázavou Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře

Zelená hora

Důvod zapsání: Kostel sv. Jana Nepomuckého je vynikajícím příkladem architektonického stylu propojujícího gotiku s barokem.
Rok zapsání: 1994
Poloha: N 49°34'48.72" E 15°56'31.41",
Kraj Vysočina
Nejbližší větší město: Žďár nad Sázavou

Doprava: Ideální je doprava autem.
Otevírací doba: V sezoně denně 9–17 hod., mimo sezonu zkrácená otevírací doba
Vstupné: 150 Kč
Web: www.zelena-hora.cz

Poutní kostel postavený na počest sv. Jana Nepomuckého stojící na Zelené hoře ve Žďáru nad Sázavou patří k nejvýznamnějším dílům Jana Blažeje Santiniho-Aichela, tvůrce a nejvýznamnějšího představitele barokní gotiky. Barokní gotika, někdy nazývaná také jako gotizující baroko, byla stylem spojujícím gotiku s barokem a setkáme se s ní zejména v kláštorech na našem území. Tento styl vznikl koncem 17. století a je spojen s postupnou obnovou klášterů zničených během třicetileté války. Byla to doba barokní, ale kláštery byly většinou gotické. Hodně financí kláštery po válce, která zničila celou Evropu, neměly, a tak při přestavbě zničených gotických klášterů opati po architektech požadovali integraci gotických částí do vznikající barokní přestavby. A Jan Blažej Santini-Aichel to uměl. Dokázal si získat důvěru opatů a také uměl stavět tak, jak to stavebníci chtěli. Svědčí o tom i skutečnost, že dvě jeho díla, kromě kostela sv. Jana Nepomuckého je to také klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory, se dostala na Seznam kulturních památek UNESCO.

Na úpatí Žďárských vrchů asi 40 km severovýchodně od Jihlavy se nachází město Žďár nad Sázavou. Město vzniklo ve 13. století v okolí cisterciáckého kláštera, který tady byl založen v roce 1252. Koncem 17. století klášter vyhořel a úkolem obnovit ho byl pověřen architekt Jan Blažej Santini-Aichel. Podstatně známější a větší památkou ve Žďáře nad Sázavou je ovšem někdejší poutní místo Zelená hora, nacházející se několik set metrů od kláštera a pozdějšího zámku.

Zelená hora je dnes známá především díky kostelu sv. Jana Nepomuckého, který tady byl postaven v letech 1719–1722 Janem Blažejem Santini-Aichlem. Stavbu kostela inicioval opat cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou Václav Vejmluva, který byl ctitelem sv. Jana Nepomuckého. Jeho rozhodnutí bylo pravděpodobně bezprostřední reakcí na otevření hrobu Jana Nepomuckého, ke kterému došlo v roce 1719, a nalezení jeho neporušeného jazyka. Pro umístění nového kostela byl vybrán kopec nad Konventským rybníkem, který byl přejmenován na Zelenou horu podle mateřského kláštera a podle Zelené hory nedaleko Pomuku (dnes Nepomuk), kde se Jan z Pomuku narodil. Mnichům se tak dostalo každodenního hezkého pohledu na kostel na kopci za rybníkem.

Svatý Jan Nepomucký

Jan Nepomucký je jedním z našich „nejpopulárnějších“ světců. Je patronem vod, a proto se s jeho sochou často setkáte na mostech.

Jan z Pomuku, jak zní jeho původní jméno, se narodil kolem roku 1340 ve vesnici Pomuk (dnes Nepomuk). Po studiích na pražské univerzitě a univerzitě v Padově byl v roce 1389 jmenován kanovníkem vyšehradské kapituly a generálním vikářem pražského arcibiskupa Jenštejna. V roce 1393 byl umučen a jeho tělo bylo svrženo do Vltavy.

Legenda praví, že se tak stalo, protože odmítl porušit zpovědní tajemství a sdělit králi obsah zpovědi královny. Pravda bude spíše jiná. Jan Nepomucký byl s největší pravděpodobností obětí mocenského boje mezi králem Václavem IV. a pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna. Jeho hrobka se nachází v Chrámu sv. Víta na Pražském hradě.

I když byl kostel vysvěcen už v roce 1722, ambit, tj. krytá kruhová chodba kolem celého areálu, byl dokončen asi o dvacet let později. Kostel se po dokončení stal oblíbeným poutním místem a ambit sloužil poutníkům jako úkryt před deštěm

Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého

a nouzová noclehárna. Po tom, co byl kostel v roce 1784 zničen požárem, zdejší opat požádal císaře o zrušení kláštera a s klášteřem byl zavřen také kostel. Kvůli nedostatku peněz se kostel opravoval velice pomalu a Santiniho vrcholné dílo muselo na restaurování čekat dalších 200 let, a to do 70. let 20. století. A zasloužil se o ni komunistický režim. Zní to téměř surrealisticky, ale režim, který jinak kostely s radostí boural, tento klenot pomohl zachránit. Hřbitov, který se tady nachází, pochází až z 19. století, do té doby byl areál pouze zatravněn.

Z architektonického pohledu je kostel plný číselné symboliky, za kterou stál duchovní vůdce celého projektu opat Václav Vejmluva. Hlavní role symboliky je přisouzena číslům pět a tři. Do areálu se dostanete pěti branami, které jsou součástí ambitu, podobně jako pět kaplí. S další „pětkou“ se setkáte u kostela, který má půdorys pěticípé hvězdy a ve kterém se

nachází pět kaplí s pěti oltáři. Jednou z centrálních částí interiéru je socha sv. Jana Nepomuckého stojícího na zeměkouli obklopené třemi anděly umístěnými do tvaru písmena V (Václav Vejmluva?); další trojice andělů je nad světcovou hlavou.

Pětka má symbolizovat pět ran Kristových, tedy ran, které byly Ježíšovi způsobeny při ukřižování. Svatozář kolem hlavy sv. Jana Nepomuckého má také pět hvězd, pětkrát se objevuje písmeno V ve

Jedna z bran, kterými se lze do komplexu dostat